

14/26.

HAUTARAUNIOITA KIRKKONUMMELLA.

=====

I
Teksti.

Hautaraunioita Kirkkonummella.

A. Europaeuksen tiedustuksia 1926.

V:n 1926 kesämatkaohjelman mukaan tuli allekirjoittaneen, mikäli aikaa jäi muilta töiltä, merkittävä muistiin kiinteitä muinaisjäännöksiä Kirkkonummen pitäjässä. Tätä työtä suoritin syyskuun 18 - 21 päivinä, apulaiseni Espoon Finnsin kansanopiston johtaja Erik Nylund, joka on suostunut, mikäli mahdollista, jatkamaan ensi vuonna kiinteiden muinaisjäännösten tiedustelua sekä Kirkkonummella että Siuntiossa. Nyt keskitettiin työ hautaraunioita koskevien tähänastisten tietojen tarkistamiseen. Runsain raunioryhmä pitäjän länsiosassa Pikkalanlahden koillis- ja itäpuolella jätettiin kuitenkin tarkistamatta, koska se olisi vaatinut enemmän aikaa, kuin mitä oli käytettävissäni, ja kun museossa säilytetyt tiedot näistä raunioista ovat jo isoksi osaksi riittävän tarkkoja, pääasiassa maisteri B. Cederhvarfin matkakertomukseen v:lta 1908 perustuvia. Teoksessani Espoon ja Kirkkonummen muinaisjäännöksistä (SMYA XXXII:1, s. 182 - 183), jonka hautaraunioluetteloja tässä seuraan, on näistä raunioista seuraavat tiedot:

31/? "På Båtvik hemmans mark vid Pikkalaviken finnas: ett kummel i Brinkhagen, 7 m i diameter, med en grop i mitten; två sönderplockade kummel på Putikkoberget WNW om hemmanet, 3 - 3,5 och 6 - 7 m i diam., 0,5 och 0,7 m höga, samt ett kummel på krönet av samma berg, 7-8 m i diam. och 1,5 - 1,75 m högt. - Ytterligare skall å samma hemmans mark finnas ett kummel på ett högt berg i skogen väster om gården åt Sjundeå sidan, samt ett kummel på ett högt berg i Lillskogen nordost från gården (meddel. av B. Cederhvarf i top. arkivet i NM, 1908).

Å Kantvik hemman på ett mindre berg nära Tuomolinska torpet ligger enligt uppgift ett litet kummel (B. Cederhvarf i top. ark., 1908).

Å Getberg enstaka hemman ligger ett kummel å Storberget, 0,5 km SSW om gården, delvis förstört, 10 x 11,5 m vitt och 0,5 - 0,7 m högt (B. Cederhvarf i top. ark., 1908).

Å Abras hemman i Överby, i närheten av Dunars torp, finnes ett 9 m vitt och 1,25 - 1,50 m högt kummel med två "skattgrävargropar" i mitten (B. Cederhvarf i top. ark., 1908)."

Tässä kohden pari pientä lisäystä. Samaan topografiseen ryhmään näiden raunioiden kanssa on luettava vielä pari rauniota, jotka on mainittuina luettelossani: B. Cederhvarfin mukaan on Svartvik-Hagaberget illä, Fiskarvikenin rannalla ("på Svartvik-Hagaberget, invid Fiskarviken"), kuten hänelle on kerrottu, kiviraunio. Saamieni tietojen mukaan on vuori Siuntion rajalla Båtvikin länsipuolella (vrt. B. Cederhvarf, top. ark. 1908).

Överbyn Pedersin talon maalla pitäisi Fleegen mukaan (Rosberg-Fleege, Kyrkslätt socken II, s. 27) olla hautaraunio ("jättekast"). Pedersin talossa kerrottiin että raunio, joka on iso ja komea, on nykyään Randströmin uuspalstatilan maalla, runsaasti 1 km:ä etelään Getbergin pysäkiltä, Brunneberg-nimisellä vuorella. Paikka on lähellä luettelossa jo mainittuja Tuomolinin ja Dunarsin torppia.

Etelämpänä Pikkalanlahden länsirannalla on vielä muutamia raunioita, joita ei käyty tarkastamassa. Niistä on yllämainitussa luettelossani SMYA XXXII:1 seuraavat tiedot:

"På Kasaberget vid Strömsby (45,6 m ö. h.), därifrån man har en vidsträckt utsikt över farleden och havet, ha funnits 2 kummel, av vilka dock det ena numera är förstört. Det andra är omkring 10 m långt och 9 m brett. I detta kummel har man hittat det i början av detta kapitel beskrivna bronssvärdet (Finlands geol. undersökning, beskr. till kartbladet n:ro 2, s. 63; G. Groundstroem, Muinaismuistoja Lohjan kihlakunnasta, manuskript i Finska Fornminnesf:s arkiv; Rosberg-Fleege II, s. 27;

NM 81). - På Källarberget i Strömsby finnas 2 mindre jättekast (Rosberg-Fleege II, s. 27).

Ett mindre kummel ligger i Munkkulla by på ett högt berg vid Pikkalaviken, mitt emot Hästholmen, en knapp km nordväst om kommerserådet Julius Tallbergs villa (meddel. av A. Hackman, 1921)."

Gunnarsbyssä kerrottiin allekirjoittaneelle, että Stor-Hilan talon maalla Karulaberget-nimisellä vuorella oli kiviraunio ("jättekast"). Stor-Hilan talo on Tavastfjärdens lounaispuolella. Raunio on tarkastamaton.

Jatkaakseni sitten luettelo on useampia tietoja kahdesta kivirauniosta ("jättekast"), jotka sijaitisivat korkealla Jungfrubergetillä Ytterkurkin maalla Kvarnbyn laakson litäreunalla (G. Groundstroem, Muinaismuistoja Lohjan kihlakunnasta, käsikirj. SMY:n arkistossa, Rosberg-Fleege I, s. 72, 74, II, s. 27, SMYA XXXII:1, s. 182). Vuoren korkeimman huipun pohjoispuolella oli taällä luontaista kivikkoa, jossa oli - osaksi aivan tuoreita, vastapengottuja - aartenkaivajain kuoppia. Joku pienempi luontainen kivikokouma oli myös idempänäkin vuorella. Mitään muinaisjäännöksiä emme vuorelta löytäneet.

Ingelsin Jungfrubergetillä mainitsee Rosberg olevan myös ison kiviraunion. Tarkoitettanee Jungfruberg-nimistä vuorenyppylää Humaljärven länsipäässä Sigurdsin pohjoispuolella. Mitään kivikasaa ei täällä kuitenkaan ollut eikä tiedetty olleenkaan. Paikalla oli vapaussodassa v. 1918 rakennettu patteri (vrt. Rosberg-Fleege I, s. 83, SMYA XXXII:1, s. 182).

Ytterkurkissa ja Sigurdsissa kerrottiin, että Humaljärven etelärannalla on jätinroukkioita (jättekast). Edellisessä paikassa saamamme tiedon mukaan sijaitisivat ne Gästerbyn metsässä korkealla vuorella Humaljärven Storholmenin kohdilla ja olisivat kuvauksesta päättäen luonnontyötä. Jälkimmäisen tiedon mukaan piti Ingelsbystä Smedsbyhyn vievän polun varrella, niinikään Storholmenin kohdalla olla "jättekast", josta kivet oli heitetty keskestä

pois niin että paikalla oli kuoppa, jonka ympärillä oli paljon kiviä. Ingelsbyn kansakoulunopettajan Sundqvistin opastuksella kävimme paikalla. Siinä oli vuorella luontaisia kivikasautumia, joissa oli aarteenkaivajain kuoppia, m.m. yksi vanhempi sammaltunut kuoppa, jota Sigurdsissa saamamme kuvaus ilmeisesti tarkoitti (ehkä n.s. "orrkoja")^{1/}. Kun Gasterbyn metsäpalsta niillä kohdin ulottui Humaljärveen, tarkoittaa myös Ytterkurkissa annettu tiedonanto ilmeisesti juuri näitä luonnonmuodostumia.

Rosbergin mukaan on Smedsbyssä kiviraunio ("stenkummel"). Elokuussa 1917 kävi allekirjoittanut tässä kylässä sijaitsevalla Brudbacken-nimisellä mäellä, joka sijaitsee Vitträskin lounais- ja pienen Kvarnträskin pohjoispuolella, Kauhalan kylästä kirkolle johtavan ajotien itäpuolella. Täällä oli kallioperustalla laajoja, luontaisia kivikkoja. Luultavasti tarkoittaa Rosbergin tieto näitä (Rosberg-Fleege I, s. 82, SMYA XXXII:1, s. 182).

Fleegen mukaan on Igelträskin seudulla olevilla korkeilla vuorilla kiviraunioita ("rösen uppstaplade av stora bullerstenar"). Ei selviä, mitä pitäjän monista Igelträskeistä tässä tarkoitetaan (Rosberg Fleege II, s. 27, vrt. sama teos I, s. 33, 34). Kaikesta päättäen ovat nämäkin rauniot, joista matkatoverini, kansanopistonjohtaja Nylund lupasi koettaa ottaa tarkempaa selvää, samanlaisia luontaisia kivikasoja, kuin viimeksi kuvatut. Igelträskit sijaitsevat nimittäin Juusjärven ja Lappbölenjärven sekä Vitträskin ja Loojärven välimailloilla, siis kaukana niiltä rannikko-alueilta, joihin pitäjän oikeat hautarauniot keskittyvät.

Vitträskin kaakkoisrannalla, Masabyn kylän alueella on prof. C. von Bonsdorffin huvila-alueella, professori B:n ilmoituksen mukaan vuoren huipulla kallioperustalla kiviraunio, jonka keskeen on kaivettu kuoppa. Raunio on osa muinaista "rantavallia" t.j.m.s, joka huvilantakaisella mäellä n. 43 m korkealla yli meren kiersi mäen korkeinta kohtaa pohjoispuolelta. Tässä kivikossa oli yhdessä paikassa leveämpi ja korkeampi kasautuma, johon aarteenetsijät olivat joskus kaivaneet kuoppansa. Epäilemättä luonnontyötä (vrt. SMYA XXXII:1, s. 182).

1/ Vrt. siv. 12.

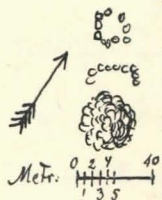
Jälkeenpäin ilmoitti professori v. Bonsdorff, että hänen maansa rajalla ent. rovasti Engströmin huvilan maalla, siitä n. 40 - 50 askelta W t. NW, oli vielä kiviraunio, joka ansaitsisi tarkastelua.

1) Övre Tollsin kartanon ha'assa ("Kohagan") rautatielinjan varressa, sen eteläpuolella, n. $\frac{1}{2}$ km Tollsin pysäkiltä Helsinkiin päin on metsässä pienellä kallionyppylällä, joka ei ole juuri rauniota suurempi, iso hautaraunio ("Jättekast"), kooltaan 16,5 (SE - NW) x 14 (SW - NE) metriä. Kun kivet ovat osaksi vyöryneet kalliolta alas, peittäen kallion sen tyveltä raunion huipulle asti, näyttää raunio eräiltä tahoilta hyvinkin korkealta. Joka tapauksessa se on n. 1 m:n korkeaksi arvioitava. Kivet ovat miehen nostannaisia, sammaltuneita. Keskelle on kaivettu kuoppa, joka on myös jo sammaltunut ja vaarainpehkojen peittämä. Kerrottiin kansakoulunopettaja Winellin ja professori Rosbergin pitemmän aikaa sitten sitä penkoneen, mutta jättäneen "tutkimuksensa" kesken, luvaten tulla vastaisuudessa sitä jatkamaan. Raunio valokuvattiin lännestäpäin, mistä saattoi nähdä parhaiten sen alustana olevan kallionyppykän (kuva 1). Raunio on Tollsträskin ja Kvisträskin välisen notkon, muinaisen merensalmen n.s. "Sundetin", luoteispuolella, verraten matalalla, mutta kuitenkin jonkun verran enemmän kuin 10 m:ä meren pintaa ylempänä. Topografinen kartta on tällä kohtaa aivan virheellinen, m.m. olisi Tollsträskin ja Kvisträskin välinen kannas sen mukaan yli 6 sashenia korkealla, järvien ollessa edellisen 0,7 ja jälkimäisen 0,2 sashenia yli meren pinnan. Jo paljaalla silmällä saattaa huomata, että tässä on karkea virhe, ja paikkakuntalaiset kertoivat, että tulva-aikoina vesi usein virtasi Tollsträskistä Kvisträskiin. Saman ha'an reunoilla oli myös joitakin vanhoja peltoraunioita (vrt. Rosberg-Fleege I, s. 82, SMYA XXXII:1, s. 182).

1a) Jo mainitun Kvisträskin eli Gillobackaträskin kaakkoisrannalla näytettiin Bulvanbergetin laella Korkkullan ratsutilan maalla kivi-rauniota, jolla oli nimenä jättekast. Kiviä oli siinä n. 36 metriä pitkällä, jokseenkin S - N suuntaisella, pohjoispäässä n.

15 m:ä leveällä, mutta etelämpänä paljon kapeammalla alueella. Ilmeisesti on raunio luonnontyötä, joskin sen korkeampi pohjoisosa - ympäröivää matalaa kivikkoa lukuunottamatta n. 22 x 12 m laaja - muistutti ihmiskätten työtä. Siinä oli useampia aarteenkaivajain tekemiä kuoppia, osaksi hyvinkin tuoreita. Yhden pohjalta löytyi hiiltä, mahdollisesti muinaisen kulovalkean jäljiltä.

2
Ingvaldsbyn Nägelsin talon hevoshässa ("Hästhagan"), rautatielinjan varrella, sen eteläpuolella n. 200 metriä Kirkkonummelle päin Jorvaksen pysäkiltä, on edellä jo mainitun Sundet-nimisen muinaisen merensalmen pohjoisrannalla koivumetsässä, kivikkoisella kukkulalla 7,5 x 7,5 m:ä laaja, pyöreä, tuskin 1 m:ä korkea hautaraunio. Siihen on pengottu kaksi verraten tuoreelta näyttävää kuoppaa. Raunio ei ole kukkulan korkeimmalla kohdalla, vaan sen lähinnä muinaista "salmea" olevalla töyräällä, hieman etelään viettävällä rinteellä (kuva 2). Kukkula puuttuu kokonaan topografiakartalta, mutta raunion kohta on vähintään 12 - 13 m:ä muinaisen salmen pintaa ja n. 13 - 14 m:ä merta ylempänä. - Hieman ylempänä kukkulalla on raunion luoteispuolella, siitä 6,5 m:n päässä isohkoja kiviä, jotka näyttävät muodostavan epäsäännöllisen neliskulmaisen latomuksen, 4 x 4 m laajan (kuva 3). Kyseessä lie-
nee joko hävitetyn raunion pohja tahi suorakaiteinen kivikehäkal-
misto, Perniön Lupajan, Tenholan Bonäsin ja Karjan tapaan. Tä-
män kivikehän ja hautaraunion välillä on vielä kivilatomuksen
tapainen ikäänkuin suorakaiteisen kivikehän puolisko, kuten vie-
reen piirretystä silmämääräisestä pohjapiirroksesta selviää. Nämä
mahdollisesti rautakautiset muinaisjäännökset ovat aivan Thorhem-
nimisen huvilan (omistaja K. Sundqvist) vieressä, sen piha-aidan
kaakkoispuolella. (Vrt. Rosberg-Fleege II, s. 27, SMYA XXXII:1, s.
182).

2a
Aivan vastapäätä tätä rauniota ja siitä tuskin $\frac{1}{2}$ km:n päässä on "Sundetin" kaakkoisrannalla Jorvaksen maalla, yli 20 m korkealla Johannisberget-nimisellä vuorella, vähän notkolla olevassa kalliopengermässä vuoren korkeimman kohdan pohjoispuolella (NNE-puolella) miltei aivan "Sundetiin" putoavan jyrkänteen reunalla

matala, pitkulainen, hajallinen kiviraunio. Sen pituus on 7,5 m (suunta SW - NE), mutta sitä jatkuu koilliseenpäin vielä n. 4 m:ä kapeana ja matalana kivikkona. Raunion lounaispäässä on iso, pitkulainen, verraten äskettäin pengottu kuoppa. Luulisin rauniota luontaiseksi (vrt. Rosberg - Fleege II, s. 27, SMYA XXXII: 1, s. 182).

Tollsin ja Nägelsin rauniot ovat Pikkalan ja Espoon lahtia yhdistäneen Strömsbystä Sundsbergiin kulkevan muinaisen kapean merensalmen "Sundetin", rannoilla. Se on nykyäänkin yhä hyvin vesiperäinen notko ja se lienee ollut salmena vielä keskiajal-
la, sillä sen korkeimmat kohdat ovat - huolimatta topografikar-
tan virheellisistä käyristä, joista oli jo puhe, - tuskin enempää
kuin n. 2,5 - 3 m:ä nykyistä meren pintaa ylempänä. Tämä mui-
naissalmi, jonka jäännöksiä ovat pienet järvet: Edisviken l. Hem-
viken, Djupströmmen, Tollsträsk ja Kvisträsk, on erottanut
Porkkalan mantereesta ja on aikanaan ollut tärkeänä kulkutienä
Pikkalanlahdesta Espooseen asti. Kerrotaan siitä löytyneen laivan
emäpuita, airoja ja paaluja, sekä kalansuomukasoja. Paaluja sanot-
tiin löytyvän vielä sekä Tollsträskin ja Djupströmmenin väliltä
että Masabyn seudulta. Arveltiin, että salmi oli ollut niillä
suljettu puolustustarkoituksessa. Mutta Rosbergin mukaan (Rosberg-
Fleege I, s. 37) on salmen koillisosa vielä äskettäinkin usein
ollut suljettuna kalapadoilla. Meriveden ollessa korkealla, kerrot-
tiin suolaisen veden tunkeutuvan tätä notkoa myöten hyvinkin
syvälle sisämaahan. Osa tätä muinaissalmen pohjaa valokuvattiin
Jorvaksen Johannesbergetin juurelta koilliseenpäin nähtynä (kuva 4).
(Vrt. Rosberg - Fleege I, s. 36 - 37, 45 - 46, 49 - 50, SMYA XII,
s. 77).

Tämän Sundetin eteläpuolisesta osasta pitäjää saimme kiinteis-
tä muinaisjäännöksistä seuraavat tiedot:

1) Porkkalan niemimaan jakoi taas kahtia Tavastfjärdenistä "Salt-
fjärdenin" (nykyään jo melkein järveksi eristynyt) kautta Djup-
strömmeniin tuleva salmi, joka on myös ollut olemassa vielä
historiallisella ajalla. Tämän Sundetiin johtavan salmen rannalla
on m.m. Sperringsin talo, jonka luona arvellaan olleen jotain
puolustustarkoituksessa tehtyjä sulkulaitteita.

vrt. Kuitankin
Edisviken l.
n. Pikkalan
lahtea: Aina
Kannas R.A.

Grundträskin kylässä, Saltfjärdenin länsipuolella, on Fleegen tietojen mukaan jätinroukkioita ("jättekast"). Samaa kertoi eräs vanha Henriksson niminen mies Gunnarsbyssä. Mutta itse Grundträskin kylässä eivät vanhatkaan asukkaat tienneet niistä mitään eikä etsiskely vuorilla johtanut mihinkään tuloksiin (vrt. Rosberg-Fleege II, s. 27, SMYA XXXII:1, s. 182).

Gunnarsbyssä Saltfjärdenin pohjoispuolella on herastuomari K. V. Sahrberg-vainajan antaman tiedon mukaan korkealla vuorella jätinroukkio. Tästä ei kuitenkaan kylässä tiedetty mitään. Mutta muinaismuisto- ja merkkipaikkana näytettiin meille korkeata Högbergiä kartanon pohjoispuolella. Vuoren kaakkoisrivussa oli pieni luola, luontainen hiidenkirnumuodostuma, joka niin sanoakseni goottilaista tyyliä muistuttavine aukkoineen ja holveineen oli sangen soman näköinen. Vuoren laella ei ollut mitään kiviroukkiota, mutta sensijaan oli siellä vanhan vartiotorin pohja, jossa näkyi tiilisora. Sen vieressä oli pieni kallioon porattu reikä. Siinä oli ollut, kuten meille kerrottiin, pystyssä salko, johon oli vedetty merkinantotauluja. Paikkakuntalaisten mukaan oli vartiopaikka Suomen sodan (1808 - 1809) aikuinen. Mutta matkatoverini kansanopistonjohtaja Nylund epäili sitä varhaisemmaksikin, arvellen sen johtuvan niiltä ajoilta, jolloin laivoilla vielä saattoi purjehtia Saltfjärdenille. Saltfjärden on vielä nykyäänkin samalla tasolla meren pinnan kanssa, joskin jo järveksi eristäytymäisillään (vrt. viivanalaista edellä). Mutta kyseenalais-ta on, oliko tällä merenlahdella purjehdusväylänä enää mitään merkitystä niin myöhään kuin Suomen sodan aikana, jota kuitenkin kansan muistotieto vahtitorin ijästä miltei edellyttäisi. Vuorelta on kylläkin näköala myös aavalle merelle. Vielä näytettiin vuorella erästä tuolimaisista luonnonmuodostumaa, jota mainittiin nimellä Jungfrustolen. Kiviraunioita ei tiedetty olevan muillakaan kylän vuorilla. (Vrt. SMYA XXXII:1, s. 182).

Abramsbyssä on Fleegen mukaan 5 isoa jätinroukkiota ("jättekast"), "omkr. 70 m i vidd och 2 m höga". (Rosberg-Fleege II, s. 27). Tarkoitettut rauniot ovat Petberg-nimisellä vuorella Abramsbyn kartanon eteläpuolella, vuoren kaakkoisrinteellä. Tässä

on pitemmällä alueella luontaista kivikkoa, joka aina välillä häipyy näkyvistä, niin että 5:n raunion mainitseminen tulee ymmärrettäväksi. Kaikki on luontaista kivikkoa, johon aartenkai-
vajajat ovat kaivelleet kuoppiaan;

Naapurikartanon Gumbackan mailla on saman lähteen mukaan myös useampia jätinroukkioita. Niistä ei kuitenkaan tiedetty mitään. Mutta kansan tarinan mukaan olivat jättiläiset Gumbackan kaakkoispuolella olevalta Näsibergetiltä nakelleet kivillä läheisen Petbergin jättiläisiä, ja päinvastoin ("jättekast"). Näsibergetillä olikin jokunen aivan vähäinen ja epäselvä samantapainen luontainen kivikasauma, kuin Petbergetillä. On ilmeistä, että tämä laajalti tunnettu tarina Näsibergetin ja Petbergetin raunioiden synnystä on ollut aiheena siihen, että Abramsbyn ja Gumbackan luontaiset kivikasat ovat joutuneet hautaraunioluetteloihin.

Samanlaisia, kuvauksesta päättäen luontaisia kivikkoja - "jättekast" - mainittiin olevan vielä Framnäsin metsässä lähellä Sivalsbackan torppaa, ei kaukana Sundsbergin kartanosta (iso kivipelto mäen rinteessä), ja korkealla vuorella Långvikenin rannalla Stormsin maalla ("stort, vitt stenfält").

Pari oikeata hautarauniota on sensijaan Espoon lahden rannalla, vastapäätä Bastvikin Kummelbergetin rauniota Espoon puolella.

3/ Toinen niistä sijaitsee, tai on sijainnut, Espoonlahden kapeimman kohdan lounaisrannalla, Moruddenilla, Sundsbergin kartanon maalla. Moruddenin yhdistää mantereeseen kapea vielä vesiperäinen kannas; niemi on entinen saari, joka ilmeisesti vasta historiallisella ajalla on kasvanut kiinni mantereeseen. Niemi jakaantuu (kts. topografikarttaa) kahteen kukkulaan, joiden välisessä notkossa on Moruddenin torppa. Torpasta vain n. 100 m länteen on, lähellä aivan veteenputoavan kalliojyrkänteen reunaa, hieman kuopalla olevalla kalliopengermällä, tuskin enempää kuin n. 10 m meren pinnan yläpuolella raunion pohja, jossa on pikkukiviä jäljellä 7 x 4 m laajalla alueella, (pitempi suunta W - E). M:n torpan omistajan mukaan oli raunio, jota mainittiin nimellä jättekast, ollut ennen kumpumainen, mutta v. 1914 (n. 12 vuotta

sitten) oli Sundsbergin kartanon omistaja, konsuli Wilén antanut purkaa sen laiturikiviksi. Kivet oli vyörytetty alas jyrkänteeltä jälle ja ajettu siitä laituriin (vrt. Rosberg-Fleege II, s. 27, ja SMYA XXXII:1, s. 183).

4) Toinen raunio sijaitsee Sarvvikin kartanon maalla, kartanosta n. $\frac{1}{2}$ km itäkoilliseen, Espoon lahden lounaisrannalla Grännäsudden-nimisellä niemellä olevan vuoren kalliolaella (korkeus 11,6 sa^vsenia eli 25 m yli meren p.). Se on verra-ten hyvin säilynyt, kumpumainen, joskin keskeltä aarteenkaivajien penkoma. Halkaisijat ovat 12 (NW - SE) x 11,50 (NE - SW) metriä, korkeus on kallion viettopuolelta koillisessa ja luoteessa mitaten aina 1,5 metriä. SW-puolella, missä raunio on vain n. 0,5 à 1 m korkea, liittyy raunioon n. 2 m pitkä ja 2,75 m leveä ulkonema, ikäänkuin eteinen. Samanlaisen lisäkkeen olen aikaisemmin huomannut hautaraunioissa Perniön Knaapilassa Varemäen laella (ks. Perniö, top. ark.). Raunion keskeen on kaivettu kaksi kuoppaa, ja niistä oli heitetty esiin m.m. joku punertava hietakivilatuska, jollaisia on voitu todeta käytetyn runsaasti hautaraunioita rakennettaessa sekä pronssi- että rautakaudellakin (vrt. esim. A. M. Tallgren, Suomen Museo 1918, s. 18 ss., Aarne Europaeuksen kertomus kaivauksistaan v. 1921 Sakkolassa). Raunion eteläpuolella, siitä vain n. 1 m:n päässä, on pieni ja matala, erillinen kivikasa, 2 m laaja. Sekin on, kuten pääraunio, kasattu kalliopohjalle. Moruddenin rauniosta on tälle rauniolle matkaa n. 1 $\frac{3}{4}$ km kaakkoon päin. Raunio valokuvattiin pohjoisesta päin (kuva 5).

5-10) Porkkalan kylässä, Porkkalan niemimaan kärjen luoteis-sivulla Tavastfjärdenin suuosaa (Norr-fjärden) vasten, on Rövarsin Övergårdin talon maalla 6 hautarauniota, joista pari epäselvää. Ne ovat moreeniperustalla - ainakaan ei kallio-perustaa voi nähdä raunioiden ^{sakeassa kuusimetsässä/} kohdalla -/. Mutta raunioista rantaanpäin, on kalliota, joka viettää jyrkästi mereen. Pohjoisimmasta rauniosta on rantaan vajaa 100 m länttä kohden.

Heti raunioiden itäpuolella alkaa maa viettää korpeen, joka on Byvikenin rannasta jatkuvan Grundvikängenin länsilaitteella. Rauniot ovat melkein rivissä, jonka pituus on n. 125 m ja suunta on likimain pohjoisesta etelään, seuraten kankaan itärinteen suuntaa. Topografikartan mukaan on raunioiden paikka 8 ja 10 saänen käyräin välillä, s.o. 17 - 21 m:ä meren pinta ylempanä. Näistä raunioista oli matkatoverini, kansanopistonjohtaja Nylund keväällä 1926 tuonut tiedonannon museoon.

1) Pohjoisin raunio on n. 20 metriä lounaaseen Rövarsin Övergårdin ja Sunds'in metsäpalstain rajasta. Se on 9 (S-N) x 9,5 (W-E) m:ä laaja, lähes 1,5 m korkea ja vahvasti sammaltunut. Keskeissä on kuoppa. (Kuv. 6).

2) Tästä 4 m etelään on toinen raunio, sekin sammaltunut ja kuoppakeskeinen sekä niin sakeassa metsässä, että sitä ei kannattanut valokuvata; kooltaan se on 9 (S-N) x 8,5 (W-E) metriä ja vähän yli metrin korkea.

3) Tästä etelään (hiukan SSW) 15 m on kolmas melkein ehyt, keskestä vain hiukan pengottu sammaltunut raunio, yhtä tiheässä metsässä kuin edellinenkin. Sen laella kasvaa m.m. isohko kuusi. Se on 7,5 (S-N) x 7 (W-E) m laaja ja runsaasti metrin korkea. Raunion eteläpuolella voi huomata samanlaisen käytävämäisen n. 1 m:n mittaisen lisäkkeen, kuin edellä selostetussa Sarvvin rauniossa.

4 - 5) Edellisestä n. 11 m SSW on aivan matala ja sammaltunut n. 4 m:n läpimittainen kivikasa, jota sopii epäillä hauta-raunioksi sen perustalla, että se on samassa rivissä edellisten kanssa. Samaa on sanottava siitä kivikasasta, joka sijaitsee tästä rauniosta 16 m jokseenkin SSW-suuntaan. Se on edellistä ehkä hiukan korkeampi, mutta niin maaton, että sen laajuudesta ei voi saada tarkkoja mittoja. Tämän raunion kohdalla poikkesi kompassineula suunnastaan osoittaen länttä kohden.

6) Viimeksi mainitusta epäselvästä rauniosta 36 m:n päässä kankaan itärinteen käännöstä seuraten jokseenkin suoraan etelään päin - on ryhmän eteläisin ja isoin raunio, 11,5 (S-N) x 10,5

(W-E) m:ä laaja ja yli $1\frac{1}{2}$ m:ä korkea. Sen reunat näyttävät ehyviltä, mutta raunion keskessä on kaksi aarteenkaivajain kuoppaa. Se on koottu isoista mukulakivistä ja vahvasti samaltunut, kuten edellisetkin (kuva 7). Sen eteläpuolella on mahdollisesti samantapainen lisäke, kuin edellä rauniossa 3. Kompassineula oli jälleen tolkussaan tällä kohden.

11
Porkkalan niemimaan kaakkoispuolella on eräällä korkealla vuorella Grundvikängen'in eteläpuolella, Porkkalan kylän Rövarsin Nedergårdin maalla kallioperustalla hyvin iso kiviraunio (kuva 8), ilmeisesti alkuaan hautaraunio, joskin myöhemmin pahoin reposteltu. Vuoren korkeus on topografikartan mukaan 12,2 sasenaa, mutta raunio ei ole tällä vuoren korkeimmalla kukkulalla, vaan sen koillispuolella olevalla hieman matalammalla (yli 10 sasenaa eli 21 m:ä korkealla) kukkulalla. Se ei ole kukkulan kaikkein korkeimmalla kohdalla, vaan sen laen länsireunalla, ei kuitenkaan vielä rinteellä. Raunio on 20 m:ä laaja sekä etelästä pohjoiseen että lännestä itään mitaten, ja 2,5 - 3 m:ä korkea, luoteissivulta mitaten, mistä se on korkein ja ehkä eheä. Paitsi luoteissivua on raunion länsisivu myös ehkä eheä. Keskeen on kaivettu iso ja lavea kuoppa. Koillis-, itä- ja etelä-sivu eivät ole enää likimainkaan alkuperäisessä kunnossaan. Raunion koillisivulle on rakennettu joskus ilmeisesti sotatarkoituksia varten suora, barrikadin tapainen kivivalli, jonka pituus on 11,5 ja leveys 2,5 m sekä suunta etelästä pohjoiseen. Raunion eteläreunaan oli taas rakennettu n.s. "orrkoja", pieni kivikota, jonka päällä vielä oli lahoneita jätteitä risukatteen ta. Tällaista kotaa käytettiin väijytyspaikkana kuvametsästyksessä ("på orrskytte för bulvaner"), samoin kuin Pohjanmaan kivirakkoihin rakennetuja "teerenkotuksia" (ks. A. O. Heikelin tutkimuskertomusta 1899 Kälviältä, top. ark.). Paitsi vähäistä äsken pengottua tuoretta kuoppaa raunion korkeimmalla luoteissivulla, olivat kaikki mainitut rauniossa näkyvät myöhemmät penkomisjäljet jo muun raunion kanssa yhdenvärisiksi jäkälöityneitä. Raunion länsipuolella, vain n. 1 m:n päässä siitä oli kalliolla kaunis

ja ehyt "ryssän uuni", uunin suu pohjoiseenpäin (tai NNE); se on imeisesti aikoinaan rakennettu raunion kivistä.

Talk. Nylundin kertomuksesta
Porkkalan tulliaseman luona on varatuomari G. W. Boijerin tiedonannon mukaan (top. ark.) 2 isoa kivikasaa. Näistä ei kansanopistonjohtaja Nylund ollut saanut mitään tietoja. Erään tiedonannon mukaan olisi jossain Tullandetilla hävitetyn raunion pohja. Matkatoverini lupasi ottaa siitä ensi vuonna tarkemman selvän (vrt. SMYA XXXII:1, s. 183).

Rembaslandetin rauniot ovat kansanopistonjohtaja Nylundin mukaan luonnontyötä. Storkantskogin kylän Remmarholmenin kiviraunio ("jättekast") lienee myös kuvauksesta päättäen luontainen (Rosberg-Fleege II, s. 27).

Kirkkonummen saaristossa tavattavat kivikasat, joihin kolme viimeainittua jo kuuluu, jätettiin myös tarkastamatta. Ne ovat enimmäkseen ilmeisesti vasta historialliselta ajalta, m.m. osaksi kivillä ja maalla peitettyjä meriväen hautoja, joista tuuli on sittemmin kuljettanut irtomaan melkein tyystin pois (vrt. SMYA XXXII:1, s. 183; SM - FM 1908, s. 90, 1909, s. 8, 50, 127; lisähuomautuksena mainittakoon, että tohtori Rinteen v. 1908 Rävssä tutkima hautaraunio näyttää olevan sama, jonka H. J. Heikel oli jo aikaisemmin v. 1899 osaksi tarkastanut; vrt. verif. 3694 ja FM 1908, s. 90 ss.).

Kirkkonummen hautarauniot sijaitsevat siis kaikki alueella, joka vielä pronssikauden alkaessa on ollut saaristoa, vieläpä ulkosaaristoa, tahi ainakin välittömästi meren rannassa. Eniten on raunioita Pikkalan lahden pohjukassa. Muualla pitäjässä ne ovat harvinaisia; pohjoisimmat ovat mainitun Strömsbyn - Sundsbergin muinaissalmen "Sundetin" rannoilla. Kaikki sitä ylemmältä alueelta muistiinmerkityt rauniot olivat luonnontyötä. Näyttipä siltä kuin kansanomaisen nimitys "jättekast" varsinaisesti tarkoittaisikin juuri näitä luontaisia laajoja kivikkoja. Kivikauden löydöt ja nämä hautarauniot esiintyvät siis pitäjässä hyvin jyrkästi ^{toisistaan/}erötettävillä vyöhykkeillä. Pitäjän hautaraunioiden iästä on tietysti vaikeata tehdä ennakkopäätelmiä. Enimmät lienevät pronssikautisia, kuten Strömsbyn Kasabergetin raunio pronssimiekka-

löytöineen. Mutta toiset raunioista (esim. Tolls, Morudd) ovat siksi alhaisilla paikoin, että epäilisi niitä vasta rautakautiksi, kuten myös Nægelsin rauniota sen ohella tavatun rautakautisia kivikehäautoja muistuttavan kivilatomuksen perusteella. Edellä mainitut korkeusmitat perustuvat topografikarttaan, jonka näitä seutuja esittäville lehdillä näyttää olevan hyvin runsaasti virheitä (paitsi tässä edellä esitettyjä ks. SMYA XXXII:1, s. 173). Tarkemmat, vaakitut mitat olisivat tarpeen, mutta nyt alullepannun kiinteiden muinaisjäännösten luettelemisen ohella niitä tuskin voidaan ottaa, koskapa se pahoin viivyttäisi ilmankin hitaasti sujuvaa työtä.

Ylläselostetut tiedustelut suoritin syyskuun 18 - 21 pv. 1926.

Arne Ruuska

17/11 1946

Kalli

Geologis-arkeologisia tutkimuksia Kirkkonummella
ja Espoossa.

Tämän kuun 15 päivänä allekirjoittaneella oli tilaisuus yhdessä kvartaarigeologi tohtori Sauramon kanssa tehdä matka Espoon ja Kirkkonummen kivilautiselle asuinpaikka-alueelle tarkastaakseen geologiselta kannalta erinäisiä sikäläisiä löytöpaikkoja.

Ensimmäisenä käytiin Tengon Nyäkerin nuorakeramisella asuinpaikalla. Se sijaitsee heti litorinamaximin aikuisen rantatörmän alapuolella, 34 - 35 metriä korkealla. Kohdalla on litorinamaximin aikana ollut pieni mereen pistävä niemeki ja tämän niemekiin ulkokärjen ovat litorinameren allot kuluttaneet ja levittäneet pieneksi särkkämäiseksi matalikoksi. N.s. jyrkänparras on sen reunoilla hyvin näkyvissä. Asuinpaikka, jonka kivilautiset löydöt ovat paljon litorina-aikaa nuorempia, n. 21 m:n meren pinnan ajalta, jolloin Lappbölen järvi jo oli eristynyt merestä ja luonnonsuhteet olivat siis nykyisenlaiset, on tällä litorinamuodostumalla, litorinamerenrannan ja jyrkänpartaan välillä. Maanlaatu paikalla on siis moreenipohjasta huuhtoutunutta hienoa hiekkaa. Hieno hiekkamaa pistää tässä pienenä niemekiin Lappbölenjärveä ympäröivään savimaahan.

Tengon Nyäkerin asuinpaikan kohdalla ja varsinkin siitä koilliseen ja itäänpäin olevan nummimaan eteläreunalla ovat litorinamaximin aikaiset rantamuodostumat sangen selvästi näkyvissä: abrasiotörmä toisin paikoin; paikoin taas sen edustalla ja loivemmalla rinteellä oleva litoraalinen hieta- ja hiekkakerrostuma, joskus särkänmuotoisena, jyrkänpartaineen sekä purojen uomien molemmiin puolin jatkuvine puron tuomine delttakerrostumineen. Niitä on havaittavissa kautta koko Lappbölen

järven pohjoisrannan aina Lappbölen kylään asti. Terrassin mainitsee jo professori J. E. Rosberg (Kyrkslätt socken I, s. 33) pitäen sitä rantamuodostumana, jonka ikää hän ei määrittele. Nyåkerin asuinpaikan kohdalla tehtyjen mittausteni mukaan on meren pinnan korkeus näiden rantamuodostumien syntymisajalla ollut n. 35 metriä, ehkä parikymmentä senttiä ylikin.¹⁾ Espoon Sperringsin luona, Hjärtbackan harjulla on ruotsalainen geologi G. Rudeberg löytänyt litorinarannan 34,5:n m:n korkeudelta. Ja ylin suolasen veden diatomaceiden löytökohta Kirkkonummen Kauhalan kylässä on (topografikartan mukaan) jokseenkin tasan 34 m:n korkeuskäyrällä (H. Lindberg, Översikt av Finska Vetenskaps-Soc:s Förhandl. LVIII, 1915 -16, C, N:o 2, s. 18 ss). Numerot harmonisoivat siis hyvin keskenään, ottaen huomioon että Tengon Nyåker on n. 1 pnk:n päässä Hjärtbackasta luodetta kohden.

Sikunsuon litorinamaximin aikuisena pidettävä kivikautinen asuinpaikka (vrt. SMYA XXXII, s. 24 ja seur.) on moreenimaalla Sikunsuon koillisrannalla. Itse Sikunsuo, jonka pohja on 33 m:ä meren pinnan yläpuolella, on alkuperäinen umpilaskeuma, jonka lounaassa eristää Lappbölen järven rannalta tulevasta notkosta sekä kallio- että moreeniselänne, Loojärven laaksosta taas moreeniselänne, sama, jonka koillisella rinteellä m.m. Koivisto-svedenin kivikautinen asuinpaikka on. Topografikartalla ei löytöpaikan lähin ympäristö ole oikein esitetty. Lappbölen järvestä tuleva notko on - ilmeisesti karttaa piirrettäessä - sotkeutunut kokonaan pois (~~muutettu kulkulaksi~~ *merkitty liian korkeaksi*) ja Loojärven laaksoon johtava aivan kaita puro on siinä levennetty hyvin laajaksi. Myötäliitetyssä korjatussa kartassa näkyy Sikunsuon topografinen asu oikeampana. Itse Sikunsuon reunoilla voi nähdä - etäämpää katsoen - heikkoa rantaäyrästä, ja suon koillispuolella, Överängenin yläpuolella olevassa moreeniharjanteessa voi vastaavalla korkeudella havaita rantakivikkoa ja sen jatkona sillä kohtaa, missä topografikartalla on Oxhagaan johtava notko, tämän

1) Valokuvia, joissa tämä litorinatörmä näkyy, sekä v:lta 1917 että 1926, liittyy A. Europaeuksen kertomuksiin kaivauksiin Tengon Nyåkerilla.

notkon poikki lounaasta koilliseen kulkevan hiekkaisen ranta-kerrostuman jyrkänpartaineen. Oxhagan peltoaukea on siis jo litorina-ajalla ollut eristyneenä merestä ja itse Oxhagan ja Kattbastun metsä on enimmäkseen litorinarajan eli 35 m:n yläpuolella. Topografikartta on siis tässä virheellinen, kuten olen jo ennen epäillytkin; sen mukaan olisi Oxhagan peltoaukea vielä 21 m:n meren pinnan aikana ollut meren lahtena eikä Oxhagan metsä kohoaisi edes 30 m:n korkeuteen. Myöskin Vanhasalon luona, Sikunsuon pohjoispuolella oleva peltoaukeama on litorinarajan yläpuolella, ja siis huomattavasti korkeammalla kuin topografikartalla, joka näillä seuduilla on ilmeisesti piirretty sangen kaavamaisesti peltoaukeamien mukaan, ehkä peltokarttoja hyväksi käyttäen. Litorinaterrasseja saattoi myös huomata selvästi Kauhalan kartanon länsipuolella olevilla pelloilla. Sikunsuon umpilaskeuma on siis eristynyt merestä kohta 35 m:n meren pinnan jälkeen. Se on ollut meren yhteydessä siten, että se on ollut syvänteenä salmessa, joka Lappbölen järven kohdalla olevasta merenselästä on johtanut nykyisen Loojärven alueelle. Sitä sekä koillisessa että lounaassa rajoittavat moreeniselänteet ovat olleet salmen poikki kulkevia matalikkoja. Kohta litorinamaximin jälkeen se on eristynyt merestä ja jäänyt soistuvaksi umpilammeksi. Sen rantue on siis silloin ~~erittäin merkittävä~~ menettänyt merkityksensä kalastaja-kulttuurin asemana.

N. 300 m:n päässä Sikunsuosta sijaitseva Koivistosveden on samalla moreeniselänteellä, joka erottaa Sikunsuon Loojärven laaksosta. Pelto on osaksi savea, mutta sillä kohtaa, pellon poikki kulkevan laskuojan koillispuolella, jossa kivistisiä nuorakeramisia asuinpaikkalöytöjä on runsaiten, pistää moreenipohja esiin - siinä on m.m. ollut aikanaan hiekkakuoppa (vrt. SMYA XXXII:1, s. 21 ja seur.) - ja on tyrsky sitä aikanaan huuhtonut ja lajitellut. Moreenimaassa on pohjamassa tässä hietaa, hienompaa, kuin esim. Tengon Nyäkerillä, mutta runsaasti pikkukiviä sisältävää.

Oxhagan asuinpaikalla asti emme käyneet tohtori Sauramon kanssa, mutta tarkastaessamme litorinamaximin rantamuodostumia Överängenillä Sikunsuon kohdalla, saatoimme todeta, että Oxhagan peltonotkelma on jo litorina-ajalla ollut eristyneenä järveksi, kuten jo Sikunsuosta puhuttaessa tarkemmin selostettiin. Löytöpaikalta tavatut alkeelliset kirveet voivat siis - geologisesti katsoen - olla yhtä vanhoja kuin Sikunsuon vastaavat tyypit, edustaen vanhempaa asutuskerrosta löytöpaikalla. Oxhaga olisi siis samallinen umpilaskeuma kuin Sikunsuokin, vieläpä saman tässä pohjoista kohden kääntyvän moreeniselänteen Loojärven laaksosta erottama kuin Sikunsuokin. Aikaisemmin syksyllä paikalla käydessäni olin ottanut pari maanäytettä Oxhagan pellon yläpuolelta metsän reunasta niiltä kohdin, mistä nuorakeramisia löytöjä on tavattu runsaiten. Ne ovat tohtori Sauramon mukaan samanlaista hietaa kuin Koivistosvedeninkin veden huuhteleva moreenimaa; joskin paljon tasalaatuisempaa. Kun myyräin penkomissa maakasoissa oli myös kosolti savikappaleita, näyttää siltä, kuin pohjalla olisi savimaata ja vesi olisi tässä huuhdellut moreenista hiekkaa saven päälle (vrt. SMYA XXXII:1, s. 29).

Oitbackan Kvarnåkerin löytöpaikkoja tarkastelimme vain ohimennen tieltä katsoen. Ne ovat ilmeisesti harju- tai moreenikumpuja, jotka pistävät tässä esiin savimaan alta. Asuinpaikkalöydöt ovat tavatut niiden rinteiltä tyrskyjen huuhtelemasta hienosta hiekkamaasta (vrt. SMYA XXXII:1, s. 18 ja seur.).

Samoin on Isolähteen löytöpaikka Espoon rajalla Kauhalan kylässä, jota kävin yksin tarkastamassa jo syyskuun 12 päivänä, pieni savimaahan ylempänä olevasta moreenimaasta pistävä kieleke, hienoa ja osaksi karkeampaakin hiekkaa, sekin ilmeisesti litoraalimuodostuma ja korkeussuhteistaan päättäen juuri litorinamaximin aikainen. Samalla kerralla kävin myös Espoon puolella Launiksen löytöpaikalla, missä maanlaatu metsänvartija Ekströmin perunapellolla oli moreenia, hieman karkeampaa kuin

Koivistosvedenillä, sekä Kauhalan Mäkipellolla, missä hiekka tai moreenimaa keskeisimmällä löytöpaikalla oli jo jotakuinkin karkeata, soramaista. Isolähteen ja Launiksen löydöt ovat, kuten tunnettua, nuorakeramisia, jotavastoin Mäkipellon löydöt ovat Sikunsuon löytöihin verrattavia alkeellisia tyyppisiä ja ilmeisesti litorinamaximin aikaisia (vrt. SMYA XXXII:1, s. 31, 33, 54).

Kun Isolähteen löytöpaikalta on äskettäin tullut uusia verraten runsaita nuorakeramisia löytöjä museoon (8286, 8321, 8532, 8631), on ehkä syytä merkitä tähän kokonaisuudessaan mitä siitä Överbergin kanssa syyskuun 12 päivänä paikalla käydessäni olen muistiin merkinnyt: Isolähde on saman Loojärvestä koilliseen pistävän savipohjaisen notkon reunalla kuin Launiksen ja Saukon löytöpaikat, sen luoteisemmassa, pohjoista kohden pistävässä haarautumassa. Nuorakeramisten saviastiain löytökohta on notkon itäreunalla, lounaaseen viettävällä rinteellä, n. 34 m:n korkeuskäyrällä. Astianpalat ovat kootut aivan pieneltä muutaman kymmenen neliömetrin alueelta, kohdalta, missä hietamaa pistää kielekkeenä savimaan koillisesta päin, korkeammasta kangasmaasta. Hiekka oli kivisekaista, hieman karkeampaa kuin Koivistosvedenillä. - Launiksen pellostä äskettäin museoon tulleesta kauniista keihäänkärjestä (8321:18) merkitsin muistiin, että se oli löydetty aivan notkon pohjasta, laskuojan rannasta. Sitä on siis pidettävä irtolöytönä, jota ei mitenkään voida sitoa kronologisesti yhteen pellon ylemmäksi keskittyneiden nuorakeramisten löytöjen kanssa.

Espoossa kävimme paluumatkalla tohtori Sauramon kanssa tarkastamassa vielä muutamia löytöpaikkoja. Sperringsin löytöpaikoilla oli maanlaatu harjusoraa. Ne sijaitsevat niillä kallioitten rinteille kasaantuneilla harjusorakerrostumilla, jotka Myntin kivikautiselta löytöpaikalta ulottuvat Hjärtbackan mäelle, reunustan pohjoisessa Loojärven joen laakson alaosaan, n.s. Hemkärriä. Hjärtbackan pohjoinen asuinpaikka (vrt. SMYA XXXII:1, s. 51) nuorakeramisine löytöineen sijaitsi taas savimaan rajalla hietamaa-

kielekkeillä, jotka nekin lienevät litoraalimuodostumia. Litorinamaximin aikuinen rantaäyräs oli näkyvässä - joskaan ei kovin selvänä - Hjärtbackan harjun rinteillä. Se on täällä ruotsalaisen geologin G. Rudebergin mittauksen mukaan 34,5 m korkealla yli meren pinnan.

Finnsin asuinpaikalla on maanlaatu myös harjusoraa, kuten Sperringsissäkin.

Loppupäätelmänä voidaan esittää että seudun kampakeramiset asuinpaikat samoin kuin myös Finnsin asuinpaikan Kiukaisten kulttuuriin kuuluva alin asutusvyöhyke ovat harjusora-maaperällä ja ovat sijainneet, kuten korkeusmittauksista tiedämme, aivan lähellä merenrantaa, ilmeisesti paikoilla, jotka kivikautisen asutuksensa aikana ovat olleet rantahietikkoina. Nuorakeramiset asuinpaikat taas - jotka suuresti vaihtelevista korkeusmitoitetaan päättäen eivät ole olleet merenrannasta riippuvia - ovat hienoilla hiekkamailla, jotka joko pieninä niemikkeinä pistävät savialueisiin tahi kohoavat niistä saarekkeina. Hiekka on tyrskyjen huuhtelemaa ja lajittelemaa. Tengon Nyåkerin ja Isolähteen löytöpaikat ovat litoraalimuodostumilla litorinamaximin ajalta, Hjärtbacka taas nuoremmalta ajalta. Ero nuora- ja kampakeramisten asuinpaikkain asemain välillä on siis ilmeinen. Edelliset ovat yhtä välittömässä suhteessa savipohjaisiin hyviin viljelysmaihin kuin jälkimäiset ovat olleet merenrantaan. Edelliset asuinpaikat edustavatkin alkeellista maanviljelys-, jälkimäiset taas alkeellista pyynti- ennenkaikkea kalastajakulttuuria.

Tämä selostus on tohtori Matti Sauramon tarkastama ja hyväksymä.

Helsingissä marraskuun 18 päivänä 1926.

Aame Europaeus

I. I Kyrkslätt ligga gravrösen för det mesta i närheten av havsvikar: Bobäckviken med dess uppgrundade fortsättning åt V till Tavastfjärden, (Sarfvik, Morudd, Jorvas, Tolls^{x)} Byviken och Norrfjärden i Porkala (7 rösen på fastlandet mellan dessa)^{x)} samt Pickala fjärden. Också på holmarna i den n.v. skärgården finnas gravkummel, men huruvida dessa äro förhistoriska, har icke tillsv. utretts fastän de delvis av arkeologer blivit undersökta.

De mest tvetydiga äro rösen på Råfsö i Porkala. Vid mitt besök därstädes hade jag som vägvisare fiskardottern Hanna Svensson, som bor på ön och väl känner till fornlämningarna där.

På Råfsö öns NÖ-sida finnas sex delvis sönderplockade, mindre rösen på ett berg c 10 m över havet. (En del av dr Rinne undersökta.) Rösen tyckas ha varit 3 - 4 m i genomskärning och 50 cm höga, uppstapplade av mindre stenar. Ett röse fotograferades från S-sidan. När segelmärke byggdes på stranden togo matroserna stenar från rösen och förundrade sig över att det fanns ben i dem. På sydvästra sidan om nämnda berg med stenkummel ligger en "kristen" begravningsplats i en uttorkad vik, nu blott ett par meter över vattnet. Stenmuren omkring "kyrkogården" är väl bibehållen. Söder om nämnda berg hade fröken Svensson för ett par år sedan upptäckt ett kummel, uppstapplat mellan två höga stenar. När undert. nu besökte röset, var det sönderplockat. Det hade varit 3 m i Ö-V och 1 m högt.

På Kyrkogårdsön finnas rester av en begravningsplats från historisk tid invid poststationen på öns norra sida. Invid byggnadens vägg märkas tydliga fördjupningar i marken, vilka likna nedsjunkna gravar på en gammal kyrkogård. Också lämningar av steninhägnad äro bevarade på områdets NW-sida. Ca 100 m åt S från nämnda poststation påträffade undert. en ryssugn med raserat tak invid en gångstig över berget.

x) Upptecknade och beskrivna av mag. Europaeus.

På Stora och Lilla Svartöarna finnas också några mindre rösen, delvis undersökta av häradshövding V. Boijer. Undert. var icke i tillfälle att besöka dem. De torde vara att jämställa med Råfsörösen.

På Remmarholmen finnes däremot icke något annat röse än ett segelmärke. (Uppgiften i Rosberg-Fleege sid. 27 sål. oriktig.)

12) Men på Tullandet invid näset mellan Gloet och Svidisvik från stranden åt 50 finnes på ett berg, 25 m (åt Byvikhållet), c. 50 m över vattnet, botten kvar av ett röse, som av allt att döma är från bronsåldern. Botten är 8 x 5,7 m och vid SV-kanten finnes den ganska vanliga avlånga förlängningen, förstugan, c 2 m i diameter. Enligt uppgift av hemmansägaren R. Karlström söndrades röset för ett par tiotal år sedan av traktens ungdom.

De "stora stenkummel nära tullstation", som häradsh. Boijer 1909 lämnat uppgift om till top. ark., äro inga gravrösen utan stensamlingar, som likna strandvallar eller istidsbildningar.

Mina undersökningar mera "uppåt land" började i Häggesböle, därifrån jag fortsatte ända till Jusjärvi.

13) På Gabbels gårds mark i Häggesböle på det s.k. Bollberget 50 m från Mellangårds skogsrå finnes ett mindre röse 9 m i N-S, 8 m i Ö-V och 70 cm högt med en skattgrävargrop i mitten. Röset ligger märkvärdigt nog icke på högsta toppen av berget utan i en liten dälld mellan två toppar, varför det icke är fullt säkert, att här är fråga om gravröse. Det kunde hända, att stensamlingen är naturlig och att dess runda form uppstått, då skattsökarna grävde gropen. Från Bollberget är god utsikt över Tavastfjärden (Norr-fjärden).

14) På Bergstad gårds mark c. 200 m från Bergåsa ungdomslokal åt Ö finnes på sydsluttningen av ett 20 m högt berg resterna av ett mindre vanligt röse. För 20 år sedan såg det ut som en "talarstol med bänkar omkring", berättades mig. Nu var kvar blott några stenar av mansbördas storlek. Allt det övriga var kastat nedför bergväggen. I mullen, där röset stått, hittades små krukbitar, kol, aska och små brända benbitar.

Enligt en av arbetaren Henriksson i Gunnarsby lämnad uppgift

åt A. Europaeus skulle på Karula-berget i Stor Hila finnas ett "jättekast". Undert. besökte nämnda berg, som ligger på ung. 1,5 km:s avstånd från byn åt V., men kunde icke finna något röse, ej heller visste någon av ortsborna berätta om något sådant. Däremot finnes på berget en hög och brant topp, som kallas Karula-klimpen, och antagligen har denna på något sätt förväxplats med ett jättekast.

14a? Nedanför denna topp på Ö-slutningen mot en mosse syntes på ett par ställen regelbundna stensättningar, 4 m i genomskärning, den ena fyrkantig, den andra rund, dock blott med nedre kanterna tydliga. På detta ställe var berget betäckt av ett sand- och mullager samt skogbevuxet. Man kunde tänka sig, att här varit begravningsplats under järnåldern. Stenarna voro något större än i vanliga bronsåldersrösen och ställda i rad med c. 40 cm:s mellanrum, bildande sål. liksom gravens yttre konturer.

15/ I Munkkulla skog 1 km åt NV från kommerserådet Tallbergs villa vid Obnäsdraget besökte undert. ett röse, som dr. Hackman tidigare lämnat uppgift om. Röset ligger på ett högt och brant berg, 47 m över havet, är 9 m i diameter och 1 m högt med en stor skattgrävargrop i mitten. Foto. togs från S. sidan.

16-17/ På Kasaberget i Strömsby mellan gården och Pickala viken finnas 2 rösen. I det ena av dessa skall det kända bronssvärdet ha hittats.

Det större röset ligger på bergets högsta topp 45,6 m över havet närmare mot gården och mäter i N och S 12 m, i Ö och V 11 m samt är ung. 1 m högt. Skattgrävorna ha åstadkommit icke mindre än tre fula gropar. Foto.

På SÖ sidan av detta stora röse omedelbart invid finnes ett mindre, som är 3,5 m i diameter och bör väl blott anses som "förstuga"

100 m åt SV från föregående ung. 40 m över havet befinner sig det andra röset, fullständigt raserat. Det torde ha varit 6 m i diameter och 75 cm högt.

18-19

I Kantvik by på Sjövik hemmans mark, ägare prof. E. Sandelin, några tiotal m från gårdens uthus åt Ö ligger ett vackert röse på ett mindre berg blott 16 m över havet. Dess diameter är 11 m och höjden 1,5 m. Rösens mitt var för omkr. 10 år sedan upplöckad ända till berget, så att kistan, 3 m lång och 1 m bred, var synlig, berättade prof. S. Nu var gropen ganska mycket igenramlad. Foto. taget från SV.

På samma hemmans mark ett stycke V om torparen Tuomolins stuga invid en hage "Ödes kyan" och på ett lika lågt berg som föreg. finnes ett annat söndrat röse, som bör ha varit 8 m i diam. och 60 cm högt.

Ung. 1/4 av rösens SV kant var kastad nedför bergbranten.

20?

Ännu ett tredje röse skall finnas i Kantvik skog, berättade snickaren Randström, men då han icke närmare kunde ange platsen och ingen annan visste därom, kunde undert. denna gång ingenting göra för att få klarhet i den saken (x? på kartan).

Båtvik by (egentl. Botvik, som det tidigare skrivits och ännu av ortsbor uttalas) är rikare på gravrösen än andra byar i socknen.

21-22

I den s.k. Lillskogen c. 100 m från vägskelet vid Båtvik gård Ö om vägen på ett litet, c. 20 m högt berg finnes ett röse av vanlig storlek, 9 m i diam. och 1,25 m högt med grop i mitten.

I samma skog mera åt Ö ett par stenkast från Båtvik trädgård ligger ett mindre röse på en liten bergkulle. Röset är blott 3,5 m i diameter och 0,5 m högt. Dess yttre konturer närma sig nästan en fyrkant.

23-26

Västerom gården i Storskogen på ett berg, som mag. Cederhvarf kallat Potikkoberget (Potik=Botvik?) påträffades icke mindre än 4 rösen. På bergets högsta topp, 32 m över havet, ligger det största av rösena 10 m i N och S, 11 m i Ö och V samt 2 m högt. Röset är väl bibehållet och har blott en obetydlig fördjupning i mitten.

30 m åt Ö på sluttningen av berget äro 2 mindre rösen belägna med blott ett par meters mellanrum. Det västerom bel. är 6,5 m i diameter, det österom 3 x 4 m. Båda äro c 70 cm höga och ha gropar i mitten.

Det fjärde söndrade röset ligger på bergets södra sluttning 30 m från det stora. Återstoden av rösets botten är 4 x 1,5 m. Stenarna ha rullats nedför berget.

27-28) Icke långt från Sjundeå rå, på bergstoppen vid den s.k. Fiskarviken, 100 m från stranden finnes ett fullkomligt helt östra röset röse 11 m i diam. och 3 m högt. (Enligt topografkartan skulle denna bergstopp icke vara mera än 16 m hög, men västra röset otvivelaktigt är den högre). Detta stora röse har i väster en förlängning som är 7 x 2 m.

På samma berg c. 75 m från föreg. åt Ö, ligger ett annat orört röse, vars diam. i Ö o. V är 6 m. i N och S 9 m, samt 0,5 m högt. Nära till detta är en mindre stensamling, som möjligen även kunde vara gravplats, men den var så överväxt med granar och antagligen raserat, att man hade svårt att bilda sig en föreställning om dess ursprungliga form.

31 vid. edla) I Brinkhagen påträffade undert. icke något röse. Torparen Lindström, som bor där invid, trodde att man åsyftat röset på Storberget icke långt därifrån. Samma L. hade i sin åker hittat ett avbrutet stenverktyg, vilket han likväl icke tagit i förvar. Han hade också lagt märke till gropar i rad i skogen, vilka han ställde i samband med stenverktyget.

29) Storberg-röset på Getberg hemmans mark är av B. Cederhvarf så noga beskrivet, att det ingenting är att tillägga. Det är delvis förstört (av kringvandrande dagdrivare) och torde den ursprungliga storleken ha varit 10 x 11 x 0,7 m.

30) Samma gäller röset på Brunneberg i den s.k. Dunars skogen. Cederhvarf uppgiver, att det är "9 m vitt och 1,25 - 1,50 m högt med två skattgrävargropar i mitten", vilket allt är riktigt. Brunneberg har dock icke hört till Abras hemman utan till Peders i Överby och hör nu till det utbrutna ny-

hemmanet med samma namn, vilket äges av förra torparen Randström. Röset är synligt till vägen, som leder från Getberg till Kantvik, och med kikare kan man från Storberget se Brunneberg-röset över den mellanliggande ängen i öster.

Angående gravrösen i denna västra del av Kyrkslätt är vidare att nämna, Det s.k. Källarberget i Strömsby, på vilket enl. Rosberg-Fleege skulle finnas 2 mindre rösen, kunde ingen ortsbo, ung eller gammal, giva anvisning på. Det måste ha förväxlats med Kittelberget, som ligger mellan Strömsby och Estby. På detta berg finnas nämligen 2 mindre "jättegrytor".

Däremot förundrar jag, att i den stora skogen mot Sjundeå rå NV om Båtvik skall finnas ännu något röse på de många bergstoppar topografkartan där uppvisar.

I socknens norra del på övre sidan av järnvägslinjen torde ej finnas något säkert gravröse.

Professor C. v. Bonsdorff har utpekat en stensamling söder om Vitträsk i närheten av f.d. Engströms villa som ev. gravröse. Stensamlingen hör visst ändå till den kategori, som är så rikt företrädd i Kyrkslätt: en större eller mindre stenåker med en rund vall omkring en skattgrävargrop. Här är stensamlingen i en dæld mellan tvenne bergsryggar och liten, omkring 10 m i vidd. Skattgrävargropen är 2 m bred och 75 cm djup, och den runda vällen omkring har 5 m:s diameter.

Rosberg-Fleege omnämner "några av stora bullerstenar" uppstapplade rösen vid Igelträsk. En större samling av stenar, men icke något gravröse finnes Ö om det nästan uttorkade Igelträsket vid den byväg, som leder från Vitträsk till Bredvars hemman vid Jusjärvi. Det berättades mig, att vid en skogeld för ung. 20 år sedan man motat elden i ljungen genom att plocka upp stenar, så att ett dike och en vall uppstodo. Sålunda icke ens skattgrävargrop i detta fall.

Esbo, Finns, den 10 november 1927.

Erik Nylund.

Koll. av H.S.
original. S.M.M.
Lundström.

Räfsö, Kyrkslätt, ^{lev. 6693.}
Erik Nylander 1927.

Obnändröget, Kyrkslätt. ^{lev. 6694.}
Erik Nylander 1927.

Strömsby, Kasaberget, ^{lev. 6695.}
Kyrkslätt.
Erik Nylander 1927.

Sjövik, Kantvik, ^{lev. 6696} Kyrkerätt.
Erik Nylund 1927.

14/8/1926

Hautarauniota

Kirkkorummella.

II valakuvia

A. Euroopaisen tiedusteluja 1926.

Kuv. 1 Hautausmaus Övre Töllsin haassa ^{6430.}
("Kohagen") lännestä päin. N:o. 21.9. 1926

Kuv. 2 Hautausmaus Ingvaldstbyn Nägelsin Falon
haassa ("Härthagen") lännestä päin. N:o. 21.9.-26.

6432.

Kuv. 3. Kivilatomus hautausmaahan yläpuolella Ingvalds-
byn Nägelinin talon haassa ("Wästhouse") lounasta
päin. Ss. 21.9.1926.

6433

Kuv. 4. Muinaisen mereusalmi "Sundet", Johannis-
bergin juurelta Forvåsen maalla koillista
kauti Katsottuna. A. E. 21.9.1926.

6434

Kuv. 5. Hautaraunio Grönäsudden kalliol-
la Sarvikiin kartanon loma, paljoisesta päin.
Valokuvattu Alvingon luteun jälkeen 18. 9. 1926. A.H.

6435

Kuv. 6. Paljoisin raunio hautaraunioryhmästä
Porkkalan kylän Rövares Övergårdin metsästä
lounaasta päin. 19. 9. 1926.

Kuva 7 Eteläinen rauniokautaraunio ^{6436.}
mäki Porkkalan Rövans Övergårdin metsä-
sä yläpuolella joulukuun 19. päivä. Nr. 19.9.1926.

Kuva 8. Iso hautaraunio korkealla vuorella ^{6437.}
Grundvikängens eteläpuolella Rövans Neder-
gårdin maalla Porkkalan kylässä. Nr. 19.9.1926.
Valokuva otettu lounasta päin.